

Ivar Puura jäljed semiootikas

20. juulil 2012 suri Ivar Puura — eesti paleontoloog ja intellektuaal. Ta tegevuste ja huvide seas oli koht ka semiootikal.

Ivar Puura sündis 23. aprillil 1963 Rakveres, aastal 1983 lõpetas ta Tartu Ülikooli geoloogia erialal. Tema esmaseks uurimisteenaks oli fossiilide morfomeetria, sealhulgas nende, kelle kuhjunud kodadest on moodustunud fosforiidilademed.¹⁰ Geoloogi teadmised viisid ta Eesti ökosüsteemi kaitsega tegelema, kaevanduste, gaasijuhtmete ja tuumajaa-made ohtlikkust põhjendama. Sealhulgas tööle tekstide ja kommunikatsiooniga, mis hädade ilmutumist võimaldavad või ohjavad. Samuti loodusharidusega, mille tasemest kodumaa hoid esmaselt oleneb. Tõepoolest kõige olulisemate asjadega.

Aastast 1983 hakkas ta osa võtma teoreetilise bioloogia kevadkoolidest. Seal temaga esmalt kohtusimegi. Ta oli nende kevadkoolide kõige püsivamaid osalisi ja tegijaid, hiljem peakorraldaja. Alates 1997. aastast oli ta ühtlasi Eesti Looduseuurijate Seltsi teoreetilise bioloogia sektsiooni esimees. Ta toimetas terve rea *Schola Biotheoretica* köiteid.

Ivar vedas, tutvustas ja arendas ideid, mis teadusharudevahelisel kesksed. Vaimustunud paleontoloog Stephen Gouldi teooriaist ja kirjutistest, Endel Tulvingu mälumõistmisest ja ajas liikumise ehk kronesteesia olemusest, Karl Ernst von Baeri arengubioloogiast ja Scott Gilberti eco-evo-devo-teooriast, tutvustas ta neid nii sõnas kui kirjas. Ta suutis kasutada väga rikast ja ilusat eesti keelt, mängeldes ja kujunditerohkelt.¹¹

Teoreetilise bioloogia kevadkoolides on ikka kõlanud semiootilisi ideid, ja võimalik, et sealt algas ka Ivari huvi selles suunas.

Ivar osales säravate mõtetega paljudel aruteludel. Ta esines semiootika sügiskoolis 2006 (ettekandega „Aeg, kronesteesia ja mälu”), Tartus novembris 2006 konverentsil „Semiootika piirid” (ettekandega „Tundmatu kodustamine”), 2009 ökosemiootika suveseminaril Soomaal (ettekanne „Looduse peegeldusest looduse väänamiseni: mudelid, müüdid ja manipulatsioon”), jmt.

Ivar oli tihti kohal ka neil õhtutel, kui semiootiline sõpruskond mu kodus võttis vastu mõnd Tartusse saabunud väliskolleeegi.

Ivari panus semiootikasse on seotud ka kahe termini kasutuselevõutuga. Need on semiotsiid ja paleosemiootika.

Artiklist, kus ta semiotsiidi mõiste määratleb, siinkohal pikem tsitaat.¹²

¹⁰ Vt. Puura, Ivar; Kukk, Toomas 2009. Habras suhe loodusega teeb meid haavatavaks. [Toomas Kukke intervjuu Ivar Puuraga.] *Eesti Loodus* 1: 34–39.

¹¹ Ta kirjutas ka luuletusi, millest mõned on teinud lauludeks ja esitanud Õnne Päril (vt. <http://www.tarkvarastudio.ee/qnne/muusika/muusika.html>).

¹² Puura, Ivar 2002. Loodus meie mälus. *Eesti Loodus* 11: 24–25, 25.

Looduse mitmekesisus on pöörane. Iga elusolend, olles osa suurest tervikust, kannab endas mälestusi miljardeist evolutsiooniaastaist ning kehastab iseenda pikka ja paljus veel avastamata saamislugu. Asendades ürgse looduse lausaliselt tehiskeskonnaga, läheb kaduma rohkem kui loodus bioloogilises tähenduses. Inimese käe läbi hävib miljoneid lugusid miljardite seoste ja variatsioonidega. Looduse rikkalik märgiline maailm asendatakse millegi palju vaesemaga. Toimub miski, mida ei ole liiga ränk nimetada semiotsiidiks.

Semiotsiidi all mõistan ma olukorda, kus kellegi pahatahtlikkuse või hoolimatuse tõttu hävitatakse kellegi teise jaoks tähendusrikkaid märke ja lugusid, röövides osa tema identiteedist. Argielus tuleb seda sageli ette ainelise või vaimse vägivalla vormina nii laste kui ka „suurte” hulgas: ähvardatakse hävitada või hävitatakse kellelegi tähendusrikkaid, armsaks saanud esemeid. Kultuurikontekstis on semiotsiid hauakambrite rüüstamine või muinsusobjektide hävitamine. Ka klassikaline looduskaitse kaitseb looduse üksikobjekte ühtaegu füüsilises ja märgilises tähenduses.

Kui semiotsiid on suunatud mõne rahva või inimrühma vastu, võib see avalduda ideoloogilise surve või pühaduseteotusena, millel on sageli seos füüsilise vägivalla või okupatsiooniga. Semiotsiidi ühte vormi — linguatsiidi ehk rahvuskeelte allasurumist — mäletame oma lähiminevikust ja näeme praegugi kõikjal ilmas. Semiotsiid on aset leidnud ka loodusrahvaste tootemite hävitamisel ja nende tõrjumisel kodusest märgimaailmast — põlistelt esiisade maadelt, võttes neilt kõik, mis üheskoos tähendab kodu.

Paleosemiootika on aga teema, millest alustatud ühisartikkel on seni veel pooleli. Mõisteamäratlus olgu ometi sellest käsikirjast toodud: paleosemiootika on biosemiootika haru, mis uurib mineviku semiosfääre, märgisuhteid paleoökosüsteemides ning nende mõju järeltulevale semioosile.

Augustis 2007 kirjutas ta mulle: „Käia nii, et jäljed mida jätame on helged, ise peaaegu märkamatuks jäädes ...”

Tänumeeles

Kalevi Kull